

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА
Навчально-науковий інститут екології, зеленої енергетики та
сталого розвитку

ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ

Збірник наукових статей
XXI Всеукраїнських наукових
Таліївських читань
(31 жовтня 2025 року)



Rosa taliievii Dubovik



Co-funded by the
European Union



Харків
2025

ББК 28.081
УДК 504

Рекомендовано до друку рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 2 від 20.11.2025 р.)

Посвідчення УкрІНТЕІ МОН України № 715 від 09 грудня 2024 р.

Редакційна колегія:

Максименко Н. В., д-р геогр. наук (голова редколегії);

Ачасов А. Б., д-р с.-г. наук; Некос А. Н., д-р геогр. наук; Сонько С. П., д-р геогр. наук;
Коваль І. М., д-р с.-г.; Царик Л. П., д-р геогр. наук; Шпаківська І. М., канд. біол. наук;
Шумілова А. В., канд. геогр. наук; Гололобова О. О., канд. с.-г. наук; Тітенко Г. В., канд.
геогр. наук; Клещ А. А. канд. геогр. наук; Бурченко С. В., доктор філософії з Наук про Землю
Гречко А. А. доктор філософії з Наук про Землю (технічний секретар);

Адреса редакційної колегії:

61022, м. Харків-22, майдан Свободи, 6, к. 480а.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,

Навчально-науковий інститут екології

Тел. 707-53-36, e-mail: monitoring.ecology@karazin.ua

Охорона довкілля: зб. наук. статей XXI Всеукраїнських наукових Таліївських читань. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. 264 с.
ISBN 978-966-285-679-8

Проаналізовано вплив війни на компоненти довкілля. Розглядаються сучасні проблеми раціонального природокористування та охорони природи, оцінки екологічного стану компонентів і комплексів довкілля. Висвітлені наукові та освітянські проблеми екології та заповідної справи в Україні.

Для науковців, фахівців-екологів, викладачів, аспірантів, магістрів і студентів вищих навчальних закладів

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за добір, точність, достовірність наведених даних, фактів, цитат, інших відомостей.

Матеріали друкуються мовою оригіналу

XXI Всеукраїнські наукові Таліївські читання проводяться за підтримки *Проекту*:



Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or Erasmus+. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

ISBN 978-966-285-679-8

© Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна, 2025

© Дончик І. М., макет обкладинки, 2025

Новицька С.Р., Янковська Л.В., Писаревич І.Г.	
Оцінка індексу інсуляризованості природно-заповідного фонду Чортківського адміністративного району Тернопільської області.....	168
Паршуков Г. Д., Гречко А. А.	
Сезонні зміни у формуванні острову тепла на прикладі м. Чугуїв.....	171
Радченко Д. Р., Гречко А. А.	
Вертикальне озеленення житлових будинків як сучасне рішення для густозабудованих районів (на прикладі Салтівського району)	176
Ричак Н.Л., Макєєва Д.С.	
Підходи до регіонального менеджменту водними ресурсами у сучасних умовах.....	180
Рябікова В.В., Максименко Н. В.	
Зміни в структурі посівних площ Полтавської області.....	183
Сонько С.П., Бугайова Н. Ю.	
Екологічні умови вирощування бавовнику у південному степу України.....	186
Сонько С. П., Розколюдько І. С.	
Оцінка ступеню завершеності придорожніх екосистем Черкаської області...	191
Тертицький Є. П.	
Глобальне розуміння блакитної інфраструктури.....	195
Тітенко Г.В., Гайдашов О. В.	
Екологічна оцінка сталості агровиробництва в балаклійській громаді за європейськими критеріями Good Agricultural And Environmental Conditions.....	197
Царик В. Л.	
Рослинні угруповання та їх видовий склад у перспективних заповідних об'єктах басейну р. Гнізни	200
Царик П. Л.	
Загальнозоологічні заказники як проблемні природоохоронні території.....	204
Шевченко А.Є., Кот А.Г., Кулик М.І.	
Інтеграція статистичних методів в систему менеджменту аграрного виробництва.....	208
Шпаківська І.М., Башта А.-Т.В., Гірна А.Я. , Леневиц О.І., Пижик І.С., Царик І.Й., Яценко П.Т. , Капустинський А.В.	
Структурно-функціональна організація природних старовікових лісів природного заповідника «Медобори»	213

УДК 502/504

ОЦІНКА ІНДЕКСУ ІНСУЛЯРИЗОВАНОСТІ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ЧОРТКІВСЬКОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Новицька С.Р., Янковська Л.В., Писаревич І.Г.

ekosvit76@ukr.net, lubayank@gmail.com, pisarevicivanna@gmail.com

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира

Гнатюка, Тернопіль, Україна

У статті здійснено оцінку індексу інсуляризованості природно-заповідного фонду Чортківського адміністративного району Тернопільської області із врахуванням площі природно-заповідних територій, їхньої щільності, наявності транспортних коридорів та антропогенного навантаження. Аналіз індексу інсуляризованості природно-заповідного фонду Чортківського району Тернопільської області виявив найвищий рівень фрагментованості природно-заповідного фонду серед адміністративних районів області, що пов'язано з дрібністю об'єктів та високою щільністю аграрного землекористування.

Ключові слова: *природно-заповідні території, інсуляризованість, біорізноманіття, охорона природи.*

An assessment of the insularity index of the nature reserve fund of the Chortkiv administrative district of Ternopil region was carried out, taking into account the area of nature reserve territories, their density, the presence of transport corridors, and anthropogenic load. A high level of fragmentation of the nature reserve fund was revealed, which is associated with the small size of nature conservation objects and a high proportion of agricultural land use.

Keywords: *nature reserve territories, insularity, biodiversity, nature conservation.*

Природно-заповідний фонд (ПЗФ) відіграє ключову роль у збереженні біорізноманіття, підтриманні екологічної рівноваги, формуванні сприятливих умов для існування рідкісних та зникаючих видів флори і фауни. В умовах зростаючого антропогенного навантаження та фрагментації природних екосистем особливого значення набуває вивчення індексів інсуляризованості природоохоронних територій. Індекс інсуляризованості (ІІ) визначає ступінь ізольованості природних ділянок і є важливим показником, що дозволяє оцінити

екологічну якість мережі ПЗФ.

Територія Тернопільської області охоплює різні природні зони, але характеризується здебільшого аграрним типом використання земель, що зумовлює досить високу фрагментованість природних територій. Після проведення адміністративно-територіальної реформи в 2020 році область було поділено на три укрупнені райони — Тернопільський, Кременецький і Чортківський.

Інсуляризованість природно-заповідного фонду — це процес ізоляції природних територій унаслідок урбанізації, розвитку транспортної мережі та іншої антропогенної діяльності. Рівень ізолюваності окремих природоохоронних територій можна оцінити за допомогою індексів інсуляризованості, які відображають ступінь фрагментації та ізоляції територій від інших природних масивів. Зазвичай найвищі показники ізоляції спостерігаються в районах з високим рівнем урбанізації та інтенсивним використанням земель, тоді як природні території у віддалених районах характеризуються більш низькою інсуляризованістю.

Виявлення рівня інсуляризованості у Чортківському районі Тернопільській області здійснено із врахуванням площі природно-заповідних територій, їхньої щільності, наявності транспортних коридорів та антропогенного навантаження. Вибірка включала центральні райони міста Тернополя та прилеглі сільські території, де вимірювались показники ізоляції та фрагментації природних масивів.

Розташований у південній частині області, Чортківський район поєднує як природні, так і сільськогосподарські зони. Хоча на його території розміщено багато об'єктів ПЗФ (≈ 200), переважна більшість з них є малими за площею[3].

Значна частина природно-заповідних територій — це ентомологічні, ландшафтні та гідрологічні заказники місцевого значення. Об'єкти часто розірвані між собою, розміщені без чіткого планування або системної логіки екологічного зв'язку[1].

Середній розмір об'єкта становить менше 10 га, що є критичним з огляду на

ефективність охорони та біоекологічну роль. До того ж території, де розміщені об'єкти, зазнають інтенсивного землекористування, зокрема аграрного.

З урахуванням вище зазначеного, індекс інсуляризованості в Чортківському районі становить 0,68–0,75, що вказує на один із найвищих рівнів фрагментованості серед трьох адміністративних районів Тернопільської області (в Кременецькому районі він становить – 0,40 -0,50, в Тернопільському районі – 0,62 – 0,70).

Аналіз індексу інсуляризованості природно-заповідного фонду Чортківського району Тернопільської області виявив найвищий рівень фрагментованості природно-заповідного фонду, що пов'язано з дрібністю об'єктів та високою щільністю аграрного землекористування.

Для покращення ситуації рекомендується[4]: створення екологічних коридорів між об'єктами ПЗФ; укрупнення наявних об'єктів; підвищення охоронного статусу територій з високим природним потенціалом; запровадження ГІС-моніторингу та планування мережі ПЗФ із урахуванням індексу інсуляризованості.

Список використаних джерел:

1. Управління екології та природних ресурсів Тернопільської обласної державної адміністрації. Описові характеристики природно-заповідного фонду Тернопільської області. Тернопіль, 2023.
2. Тернопедія. Природно-заповідний фонд Тернопільської області: статистика 2022 року. URL: <https://ternopedia.te.ua>.
3. Державна служба статистики України. Екологічний паспорт Тернопільської області за 2022 рік. Київ, 2023.
4. Національна академія наук України. Природно-заповідний фонд України: сучасний стан та перспективи розвитку. Київ: НАН, 2019.
5. Атлас природно-заповідного фонду України. Київ: Картографія, 2020.
6. Інститут географії НАН України. ГІС-аналітика для природоохоронного планування. Київ, 2021.
7. Адміністративно-територіальний устрій та демографічні показники Тернопільської області. URL: https://www.researchgate.net/figure/Placement-of-the-population-of-Ternopil-oblast_fig1_370359209